

LBRIS

We know
books

Graeme Macrae Burnet

STUDIU DE CAZ

Traducere din limba engleză
de Tatiana Dragomir

EDITURA
ART

- Citate:
- p. 72: Citat din *R.D. Laing, Un sine divizat* de John Clay (Sceptre, 1997), p. 48
- pp. 223-224: Cuvintele lui Paul McCartney citate în volumul *White Heat* de Dominic Sandbrook (Albacus, 2007), p. 436
- p. 226: Din *Dirk Bogarde: The Authorised Biography* de John Coldstream (Phoenix, 2005), p. 8
- p. 229 Din *Mitul lui Sisif* de Albert Camus (Penguin, 2013), p. 58

De asemenea, îmi exprim recunoștința pentru sprijinul primit prin rezidența de trei săptămâni la Casa Internațională a Scriitorilor și Traducătorilor din Ventspils, Letonia. În sfârșit, mulțumirile mele sincere lui David Holmes pentru inestimabilele sale sfaturi juridice. Orice eventuale greșeli din secțiunile despre Collins Braithwaite mi se datorează în întregime. În privința restului textului, orice inexactități în afara celor deja menționate cad în responsabilitatea autoarei caietelor.

Cuprins

<i>Prefață</i>	5
Primul caiet	11
Braithwaite I: Prima parte a vieții	63
Caietul al doilea	75
Braithwaite II: Oxford	133
Caietul al treilea	153
Braithwaite III: <i>Ucide-ți sinele</i>	211
Caietul al patrulea	237
Braithwaite IV: Scandal în Ainger Road	279
Caietul al cincilea	293
Braithwaite V: Celălalt capăt al tunelului ...	317
<i>Post-scriptum la ediția a doua</i>	335
<i>Mulțumiri</i>	341

Am hotărât să notez tot ce se întâmplă, presupun, pentru că simt că s-ar putea să mă pun în pericol, iar dacă acest lucru s-ar dovedi corect (probabilitatea este redusă, ce e drept), acest caiet ar putea servi drept un fel de dovadă.

Este regretabil, așa cum se va vădi, însă nu prea sunt talentată la compunere. Mă cam rușinez recitind fraza pe care am scris-o mai sus, dar dacă mai pierd vremea bătându-mi capul și cu stilul, mă tem că n-am să ajung nicăieri. Domnișoara Lyle, profesoara mea de engleză, mă muștra mereu pentru că încercam să înghesui prea multe idei într-o singură frază. „Trebuie întâi să te hotărăști ce vrei să spui, după care să exprimi lucrul acela în cei mai simpli termeni“, asta era mantra ei. Cu toate că fără îndoială este o mantră bună, bag de seamă că eu deja am dat greș. Am spus deja că s-ar putea să mă pun în primejdie, dar iată că o dau înainte cu digresiunea asta lipsită de relevanță. Și totuși, în loc să o iau din nou de la început, am să continui. Ceea ce contează aici este substanța mai degrabă decât stilul; contează ca aceste pagini să constituie o relatare fidelă a ceea ce urmează să se întâmple. S-ar putea ca, dacă povestea mea este prea cizelată, să piardă din credibilitate; s-ar putea ca impresia de adevăr să vină cumva tocmai din imperfecțiune. În orice caz, nu pot să urmez sfatul domnișoarei Lyle, întrucât încă nu știu ce anume vreau să spun. Însă, de dragul celor care vor avea ghinionul să se afle în situația de a citi aceste cuvinte, am să mă străduiesc să scriu limpede, să mă exprim în cei mai simpli termeni.

În acest spirit, am să încep prin a prezenta faptele. Pericolul la care am făcut aluzie este reprezentat de persoana lui Collins Braithwaite. Probabil că ați auzit de el; este descris în presă drept „cel mai periculos om din Marea Britanie”, asta din pricina ideilor sale în ce privește psihiatria. Însă părerea mea e că nu doar ideile lui sunt periculoase. Vedeți dumneavoastră, eu sunt convinsă că doctorul Braithwaite a ucis-o pe sora mea, Veronica. Nu mă refer la faptul că ar fi ucis-o în sensul obișnuit al cuvântului, totuși el este la fel de responsabil de moartea ei ca și când ar fi strangulat-o cu propriile lui mâini. Cu doi ani în urmă Veronica s-a aruncat de pe pasarela Bridge Approach din Camden și a fost ucisă de trenul de 4.45 către High Barnet. Nu s-ar putea închipui o persoană mai puțin predispusă spre a comite un astfel de act. Avea douăzeci și șase de ani, era o fată inteligentă, de succes și acceptabil de atrăgătoare. Cu toate acestea, fără ca tatăl meu sau eu să avem idee, Veronica mergea la consultații la doctorul Braithwaite de câteva săptămâni. Asta știu chiar din relatările lui.

La fel ca majoritatea oamenilor din Anglia, eram familiarizată cu discursul scandalos al acestui doctor Braithwaite cu mult înainte de a-l întâlni personal. Îl auzisem vorbind la radio și o dată îl văzusem chiar și la televizor. Emisiunea era o discuție despre psihiatrie, moderată de Joan Bakewell*.

* Această ediție a emisiunii *Late Night Line-Up* a fost difuzată pe BBC2 duminică, 16 august 1965. Ceilalți participanți au fost Anthony Storr, Donald Winnicott și episcopul din acea perioadă al Londrei, Robert Stopford. Fusese invitat să participe și R.D. Laing, dar acesta refuzase să împartă platoul cu Braithwaite. Din

Nici înfățișarea lui Braithwaite nu era cu nimic mai atrăgătoare decât vocea lui. Purta o cămașă deschisă la gât și nu avea sacou. Părul, care îi ajungea până la guler, îi era ciufulit; în plus, a și fumat tot timpul. Avea niște trăsături mari, de parcă ar fi fost exagerate de un caricaturist, dar avea ceva, chiar și la televizor, care îți atrăgea privirea. Nu prea i-am băgat în seamă pe ceilalți invitați din studio. Îmi amintesc de fapt mai puțin ce a spus decât felul în care s-a exprimat. Avea aerul unui om căruia ar fi inutil să-i opui rezistență. Vorbea cu o autoritate plictisită, de parcă ar fi fost sătul să se tot explice în fața celor care îi erau inferiori. Participanții la discuție erau așezați în semicerc, cu domnișoara Bakewell în mijloc. În timp ce ceilalți ședeau drept, de parcă ar fi luat parte la slujba de la biserică, Braithwaite stătea încovoiat, ca un școlar plictisit, cu bărbia rezemată în palmă. Părea că îi privește pe ceilalți participanți cu un amestec de dispreț și plictis. Către sfârșitul emisiunii, și-a adunat obiectele pentru fumat și a părâșit platoul, bombănind o înjurătură pe care nu este nevoie să o repet aici. Domnișoara Bakewell a rămas înmărmurită, dar și-a recăpătat iute stăpânirea de sine și a făcut observația că refuzul lui Braithwaite de a se angaja într-o dezbatere cu colegii săi era o recunoaștere a sărăciei ideilor lui.

Ziarele de a doua zi erau pline de articole prin care se condamna comportamentul domnului Braithwaite, care întruchipa tot ce era în neregulă în Anglia modernă. Cărțile lui erau pline de cele mai obscene idei și etalau cea mai abjectă

păcate, înregistrarea acestei emisiuni nu s-a păstrat, însă mai târziu Bakewell a scris că Braithwaite a fost „unul dintre cei mai aroganți și mai neplăcuți indivizi” pe care a avut ghinionul să-i cunoască (n. a.).

perspectivă asupra naturii umane. Firește că a doua zi, în timpul pauzei de prânz, am trecut pe la Foyle's și am cerut un exemplar din cea mai recentă carte a lui Braithwaite, publicată sub titlul deloc atrăgător *Neterapia*. Casierul mi-a înmânat volumul de parcă acesta ar fi prezentat un pericol de infectare și mi-a aruncat o privire dezaprobatoare cum nu mai primisem de când cumpărasem un exemplar din rău-famatul roman al domnului Lawrence. Achiziția mea a rămas ascunsă până în seara aceea, după cină, când am ajuns în siguranță în camera mea.

Ar trebui să spun că până la întâmplarea asta cunoștințele mele în domeniul psihiatriei proveneau exclusiv din scenele acelea din filme în care un pacient întins pe o canapea îi povestește visele lui unui doctor bărbos cu accent german. Poate că de aceea începutul volumului *Neterapia* mi s-a părut greu de urmărit. Era înțesat cu cuvinte care nu îmi erau cunoscute, iar propozițiile erau lungi și întortocheate; autorul ar fi fost mai câștigat urmând sfaturile domnișoarei Lyle. Singurul lucru cu care m-am ales din introducere a fost faptul că, în primul rând, Braithwaite nici nu dorise să scrie cartea aceasta. „Vizitatorii“ lui, cum îi numea, erau indivizi, nu niște „studii de caz“ care să fie prezentate ca niște ciudățenii într-un spectacol de mâna a doua. Dacă acum le prezenta cititorilor aceste povești, unicul lui scop era de a-și apăra ideile împotriva disprețului revărsat asupra lui de către Sistem (un cuvânt pe care-l folosea foarte des). Braithwaite se declara a fi un „neterapeut“. Scopul lui era de a-i convinge pe oameni că nu aveau nevoie de psihoterapie; misiunea lui era aceea de a demola „subredul edificiu“ al psihiatriei. Afirmarea aceasta m-a șocat, fiind cea mai ciudată poziție pe care o putea adopta

cineva, însă așa cum am spus, nu sunt prea versată în materie. Cartea, scria el, putea fi interpretată drept un auxiliar la cartea lui anterioară și consta dintr-o serie de narațiuni inspirate din relațiile pe care le avusese cu niște indivizi debusolați. Desigur că numele lor și anumite detalii cu ajutorul cărora ar fi putut fi identificați fuseseră modificate, însă în esență fiecare poveste, susținea el, era adevărată.

După ce am trecut de derutanta secțiune introductivă, am găsit aceste povești înspăimântător de captivante. Presupun că există ceva reconfortant în faptul de a citi despre ciudățeniile altora, prin comparație cu care propriile tale excentricități pălesc. Pe când am ajuns la jumătatea lecturii, mă simțeam perfect normală. Abia când am ajuns la penultimul capitol am dat peste povestea Veronicăi. Cred că lucrul cel mai rezonabil este pur și simplu să reproduc aceste pagini aici:

Dorothy era o femeie foarte inteligentă, în jur de douăzeci și cinci de ani. Avea o soră mai mică și fusese crescută într-o familie de condiție medie dintr-un mare oraș din Anglia. Părinții ei erau niște anglo-saxoni flegmatici. Dorothy nu văzuse niciodată vreoa manifestare de afecțiune între ei. Disputele se stingeau, spunea ea, atunci când tatăl ei, un funcționar docil, accepta pretențiile mamei ei. Până la decesul subit al mamei, pe când Dorothy avea șaisprezece ani, copilăria ei nu a fost atinsă de nicio mare traumă, cu toate că, întrebată fiind dacă a avut parte de o copilărie fericită, i-a fost greu să dea un răspuns. În cele din urmă a recunoscut că, începând de la o vârstă fragedă, se simțise vinovată pentru faptul că se bucurase de o viață tihnită – în timp ce atât de mulți alți copii nu aveau parte de așa ceva – și cu toate acestea nu se simțea fericită. Se prefăcea însă veselă pentru a-i face plăcere tatălui ei, a cărui fericire părea că depinde de fericirea ei. El o ademenea mereu să se joace, pe când ea prefera să fie lăsată să-și vadă de ale ei. Mama ei, pe de altă parte, le reamintea mereu lui Dorothy și surorii ei cât de norocoase erau și, ca urmare, începând de la cea mai fragedă vârstă, Dorothy începuse să-și exerseze cumpătarea, mai ales când era vorba de bunătațile cu care o ispita tatăl ei: înghețată, cadouri de ziua ei de naștere, dulciuri și așa mai departe. Chiar de mică, Dorothy începuse să nutrească resentimente puternice față de sora ei. Nu era vorba, a subliniat ea, de gelozia normală la apariția

unui frate sau a unei surori mai mici, când scad atenția și iubirea părinților tăi față de tine. Dimpotrivă, era din cauză că această soră mai mică era deseori enervantă și neascultătoare, și cu toate acestea se bucura de același tratament din partea părinților ei. Lui Dorothy nu i se părea corect ca buna ei purtare să nu fie recompensată, iar capriciile surorii ei să rămână nepedepsite.

Dorothy excela la învățătură și a câștigat o bursă pentru a studia matematica la Oxford. Acolo a continuat să-și eclipseze colegii și, cu toate că era introvertită, s-a integrat destul de bine. La Oxford a descoperit că nu ești obligat să „participi” sau să te prefaci că te distrezi. A devenit rezervată și distantă. Era, spunea ea, pentru prima oară când putea „să fie ea însăși”. Și totuși, atunci când ceilalți studenți mergeau la câte o serată dansantă sau organizau câte o petrecere improvizată în cămin, o rodea invidia. A absolvit cu rezultate excepționale, iar mai târziu, în timp ce studia pentru doctorat, a cunoscut un tânăr universitar cu care s-a logodit. Nu avea sentimente foarte puternice față de el, spunea ea, și categoric nu simțea nicio atracție sexuală, dar a fost de acord să se căsătorească cu el pentru că simțea că era genul de tânăr cumsecade care ar fi fost pe placul tatălui ei. Mai târziu el a rupt logodna, spunând că pentru moment dorea să se concentreze asupra carierei lui. Dorothy credea că motivul real pentru această ruptură l-a constituit faptul că ea trecuse printr-o perioadă de epuizare nervoasă, pentru care avusese nevoie de o scurtă ședere într-un sanatoriu, iar el se temea că era labilă psihic. În orice caz, Dorothy a răsuflat ușurată atunci când el a rupt logodna, pentru că nici ea nu se simțea pregătită pentru căsătorie.

Atunci când a venit la mine la cabinet prima oară, Dorothy era elegant îmbrăcată și s-a prezentat într-o manieră

profesională, de parcă ar fi participat la un interviu. Cu toate că era o zi caldă, purta un costum din tweed care o făcea să pară mult mai în vârstă decât era. Nu se fardase deloc sau aproape deloc. Este un lucru obișnuit pentru pacienții din clasa de mijloc să se înfățișeze în acest fel, pentru că doresc cu orice preț să producă o impresie plăcută, să se distingă de zănaticii ăia îngâlați care, își închipuie ei, frecventează cabinetul unui psihoterapeut. Dar Dorothy a dus lucrurile mai departe decât majoritatea acestor pacienți. Înainte să ia loc, a întrebat:

— Ei, domnule doctor Braithwaite, cum vom proceda?

Deci aveam o tânără cu o neobișnuit de puternică tendință de a prelua controlul situației în care se afla. Am marșat și am răspuns:

— Putem să procedăm în orice fel alegeți.

A tras de timp, scoțându-și mânușile și punându-le cu grijă în poșeta pe care și-o așezase la picioare. Apoi s-a lansat într-o discuție pe tema aspectelor practice ale ședințelor noastre, a frecvenței acestora și așa mai departe. Am lăsat-o să continue până când nu a mai găsit nimic de spus. În astfel de situații, tăcerea este cea mai valoroasă unealtă a unui psihoterapeut. Nu am întâlnit până acum niciun pacient care să poată rezista tentației de a umple această tăcere. Dorothy și-a atins părul, apoi și-a îndreptat tivul fustei. Avea mișcări foarte precise. Apoi a întrebat dacă nu ar fi cazul să începem.

I-am răspuns că deja am început. Ea a dat să protesteze, dar a abandonat ideea.

— A, da, bineînțeles că am început, a zis. Presupun că mi-ați studiat limbajul trupului. Probabil credeți că încerc să evit să vă spun de ce mă aflu aici.

I-am dat de înțeles printr-o mișcare a capului că s-ar putea să fie așa.

— Și credeți că dacă nu spuneți nimic, eu am să continui să turui și am să vă dezvălui secretele mele cele mai adânci.

— Nu sunteți obligată să vorbiți, am zis eu.

—Dar tot ce spun ar putea fi consemnat și folosit ca dovadă împotriva mea.

Aici a început să râdă de propria ei poantă.

Intellectualii sunt nucile cel mai greu de spart. Sunt atât de disperate să te impresioneze cu felul în care își înțeleg propria condiție, încât o țin tot într-un comentariu al propriilor cuvinte. „Poftim, iar abat atenția de la problemele adevărate”, spun ei. „O să considerați în mod sigur că întorsătura aceea de frază e revelatoare.” Și toate acestea doar pentru a dovedi că sunt pe picior de egalitate cu mine, că posedă o perspectivă din interior asupra propriilor probleme. Asta, de la sine înțeles, este o tâmpenie. În primul rând pentru că dacă și-ar înțelege propria stare, nu s-ar mai afla aici. Ceea ce nu realizează ei este că la rădăcina problemelor lor se află de cele mai multe ori tocmai intelectul lor, această tendință de a-și explica mereu propriul comportament.

Dar, în acest caz, mica glumă a lui Dorothy chiar era revelatoare. Avea impresia că urma să fie acuzată de ceva, că avea să fie judecată și, în ciuda faptului că se prezentase în fața mea din proprie inițiativă, mă privea ca pe un adversar. Nu i-am mărturisit aceste gânduri în acel moment; nu am făcut decât să repet întrebarea în legătură cu felul în care dorea să procedăm.

— Păi, mă gândeam că o să aveți dumneavoastră niște idei în direcția aceasta, a spus ea, după care, râzând prostește, a adăugat: Nu pentru asta vă plătesc?

Ca de atâtea ori când ai de-a face cu cei din clasa de mijloc: retragerea în sfera banilor, irezistibila tentație pe care o simt de a-ți aduce aminte că ei te plătesc.

Dorothy intrase în încăpere cu înfățișarea tipică persoanei obișnuite să dețină controlul, dar de cum i s-a oferit controlul, și-a dorit să se descotorosească de el. Fie că despre asta era vorba, fie că nu știa ce să facă cu acel control. I-am spus asta.

Reacția ei a fost că a început să râdă.

— Da, da, sigur, aveți perfectă dreptate, domnule doctor Braithwaite. Sunteți foarte abil. Acum îmi dau seama de ce vă ridică toată lumea în slăvi. (Măgulirea: o altă tactică de diversiune.)

Oricât de amuzantă ar fi fost, situația devenea rapid oboșitoare și, în definitiv, nu este nimic rău în a-i satisface unui pacient așteptările. Am întrebat-o ce o adusese la mine.

— Păi, asta este problema, a spus ea, și poate că de-asta tot bat din gură așa. N-aș putea spune precis.

Am încurajat-o să continue.

— Ce vreau să zic e că nu sunt nebună. Nu aud voci și nu am vedenii. Nu îmi vine să fac dragoste cu tatăl meu sau chestii de genul ăsta. Sunt sigură că există mulți inși mai țicniți decât mine.

— Asta rămâne de văzut, i-am zis.

— Poate că există vreun soi de test pe care ar trebui să-l dau, mi-a sugerat. Mă pricep foarte bine la teste. Poate un test din acelea cu petele de cerneală. Vă spun de pe acum că pentru mine toate seamănă cu niște fluturi.

— Chiar așa? am întrebat.

Ea și-a privit mâinile.

— Nu, nu e chiar așa.

Nu aveam deloc de gând să-i administrez un test Rorschach. Nu sunt deloc adeptul „orei de cincizeci de minute“, atât de iubită de profesioniștii din domeniul psihiatriei, dar atunci când îți aduci aminte că ceasul ticăie pe bani, asta poate constitui un imbold. Poți fi sigur că fiecare client care a pășit

vreodată în cabinetul unui psihoterapeut a jucat deja în minte scena de o sută de ori, iar ideea de a pleca fără a aborda fiecare lucru care l-a adus aici este de neconceput. Această regulă avea să fie perfect aplicabilă în cazul unei persoane practice, cu o gândire științifică, așa cum era Dorothy. Cu pregătirea ei în domeniul matematicii, probabil considera că dacă îmi descria simptomele pe care le avea, eu pur și simplu urma să le încadrez într-o formulă și printr-un miracol puteam să găsesc un leac. În ciuda a ceea ce ar dori anumiți teoreticieni să credem, nu există o formulă universală care să poată cuprinde comportamentul oamenilor. Ca indivizi, suntem supuși unor circumstanțe care sunt unice pentru fiecare dintre noi. Suntem suma acestor circumstanțe și a reacțiilor noastre față de ele.

Am băgat de seamă că Dorothy aruncă o scurtă privire spre ceasul bărbătesc pe care îl purta la încheietura mâinii. Apoi a tras adânc aer în piept.

— O să mă considerați îngrozitor de proastă, a început ea, dar visez că sunt strivită, că sunt strivită încet.

Am dat din cap.

— Vise, spuneți? Nu sunt convins că sunt foarte interesat de vise.

— Ei bine, nu sunt doar vise, a continuat ea. Sunt și gânduri, gânduri când sunt trează. Că urmează să fiu strivită – de o clădire, de mașini, de mulțimi de oameni. Ba chiar, uneori, de cele mai mărunte lucruri. Cum ar fi o muscă. Zilele trecute îmi intrase în cameră o muscă din acelea de carne și am avut senzația copleșitoare că dacă va ateriza pe mine, mă va strivi.

Dorothy m-a vizitat la cabinet de două ori pe săptămână timp de câteva luni. Treptat a abandonat încercarea de a controla situația. Într-adevăr, în curând părea chiar că se simte